

ทนายช่างศิลปหัตถกรรม

นายอนกร เปลี้นพิทักษ์
ประเภทเครื่องทอ (ปักสะดึงกริ่งไหม)
จังหวัดนนทบุรี

“ด้วยใจรักในงานปักตาลปัตร และพัดยศ
ทำให้ไม่หยุดที่จะพัฒนาผลงาน
มีความมุ่งมั่นที่จะสืบทอดงานแขนงนี้
ให้คงอยู่คู่พุทธศาสนาต่อไป”

งานปักตาลปัตร ถือเป็นงานหัตถศิลป์ชั้นสูงที่สื่อความงดงามผ่านฝีมือการปักลวดลาย โครงสร้าง และวัสดุอันวิจิตร ประณีต เนื่องจาก “ตาลปัตร” เป็นเครื่องบริวารอย่างหนึ่งของพระสงฆ์ที่ใช้ในพระพุทธศาสนาอย่างยาวนานจวบจนปัจจุบัน

พัดยศ เป็นเครื่องประกอบสมณศักดิ์ของพระสงฆ์ที่พระมหากษัตริย์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานให้พระสงฆ์ ที่ทำคุณประโยชน์แก่ชาติและพระศาสนา โดยคติของการพระราชทานยศพระมีขึ้นตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา โดยรับอิทธิพลการถวายสมณศักดิ์ของพระสงฆ์มาจากประเทศศรีลังกา ซึ่งพัดยศนั้นมีหลายชั้น หลายแบบ หลายรูปทรง รูปทรงหลักๆ มี 4 รูปแบบ ได้แก่ พัดหน้านาง พัดพุดตาน พัดเปลวเพลิง พัดทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ ซึ่งเป็นแบบที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน

พัดยศประจำตำแหน่ง พระราชาคณะ ชั้นสามัญ

การอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญา

นายธนกร เปลี่ยนพิทักษ์ มีโอกาสได้เข้ามาเรียนรู้และฝึกฝนงานปักสะดึงทรงไหมกับ ดร.สุรัตน์ จงดา และครูโอฬาร กกอ ผู้ชำนาญเรื่องการปักชุดโขนละคร ซึ่งเป็นครูคนสำคัญที่ให้คำปรึกษาแนะนำ ด้านงานปักอย่างใกล้ชิด ประกอบกับนายธนกรเองก็มีความชื่นชอบในงานหัตถศิลป์แขนงนี้เป็นการส่วนตัวจึงมีความมุ่งมั่นและตั้งใจฝึกฝนฝีมือโดยใช้ระยะเวลาในการเรียนรู้งานอยู่เพียง 1 เดือน ก็สามารถปักชุดโขนในเทคนิคและลวดลายต่างๆ ได้อย่างคล่องแคล่ว

นายธนกรเริ่มต้นสร้างสรรค์ผลงานการปักด้วยตนเองอย่างจริงจัง จากการได้ร่วมเป็นส่วนหนึ่งในช่างปักชุดโขนละครชุดพรหมมาศ และประกอบกับได้มีโอกาสสืบทอดพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ซึ่งพระองค์ทรงเน้นย้ำว่า “งานศิลปหัตถกรรมของไทยก็ควรจรรักษาไว้ให้เป็นงานของคนไทยทำเอง เพื่อคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาติ” เพราะเหตุนี้จึงเป็นแรงผลักดันให้นายธนกร มีความตั้งใจที่จะสืบทอดงาน หัตถกรรม ปักชุดโขนละครเรื่อยมา

ต่อมานายธนกรจึงมีความคิดที่จะนำงานปักสะดึงทรงไหมมาสร้างสรรค์ต่อยอดเป็นงานแบบอื่นๆ อีกทั้งได้เห็นงานตาลปัตรและพัดยศของพระสงฆ์ ที่มีสมณศักดิ์สูงๆ เป็นผลงานปักลวดลายอย่างวิจิตรงดงาม จนกลายเป็นแรงบันดาลใจ และนับเป็นสิ่งที่ทำให้นายธนกรหันมาสร้างสรรค์งานปักสะดึงทรงไหมในรูปแบบ “งานปักตาลปัตรและพัดยศ” อย่างจริงจังนับแต่นั้น โดยสร้างสรรค์ผลงานทุกชิ้นด้วยความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง และมุ่งมั่นสร้างสรรค์ผลงานจนถึงวันนี้นับเวลากว่า 6 ปี

ในการสร้างสรรค์ผลงานการปักตาลปัตรและพัดยศ ทุกส่วนประกอบล้วนมีความหมาย ทั้งวัสดุ รูปทรง ลักษณะ และลวดลาย ในการปักพัดยศแต่ละเล่มสามารถแสดงถึงสมณศักดิ์ของพระสงฆ์ผู้ถือครองได้ และด้วยความวิจิตรที่ปรากฏอยู่บนตาลปัตรและพัดยศสามารถเป็นเครื่องมือในการบอกเล่าถึงความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ ความเชื่อ ความศรัทธาในพระพุทธศาสนาของชาวไทย นับเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ถูกลืบทอดมานับร้อยปี

ภูมิปัญญาที่สะท้อนทักษะฝีมือเชิงช่าง

“งานปักตาลปัตรและพัดยศ” ในแต่ละเล่มล้วนมีความหมายบ่งบอกถึงลำดับสมณศักดิ์ของพระสงฆ์ โดยใช้รูปทรง ลวดลาย และวัตถุดิบที่ใช้ประกอบพัดเป็นตัวกำหนด เช่น ชั้นสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (พระสงฆ์ลำดับสูงสุด) จะถือพัดยศแบบพัดแฉกทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ พื้นพัดเป็นตาดเงิน สลับลูกคลื่นตาดทอง ปักดิ้นเลื่อม และทองแฉง โฉกลางปักเป็นช่อใบเทศ ยอดงาเป็นฉัตร 3 ชั้น ส่วนในชั้นสมเด็จพระราชาคณะชั้นสุพรรณบัฏ จะถือพัดยศแบบพัดแฉกทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ พื้นพัดเป็นตาดเหลือง มีลูกคลื่นสลับเป็นริ้วด้วยตาดสีน้ำเงินอ่อนและขาว ปักลายกนกด้วยดิ้นเลื่อมและทองแฉง โฉกลางเป็นตาดเหลืองปักลายใบเทศ เป็นต้น

นายธนกรถือได้ว่าเป็นคนรุ่นใหม่ผู้มีทักษะความเชี่ยวชาญในการ “ปักสะดึงทรงไหม” ในทุกประเภทของพัดยศต่างๆ ซึ่งต้องอาศัยเทคนิคมากมาย เช่น การหักดิ้นช่อฉัตรใบโพธิ์ หักดิ้นช่อฉัตรใบมะลิ ดิ้นด้าน การกรังไหม การหักทองแฉง และการหักทองขวาง รวมถึงเทคนิคการปักประดับลูกปัด ซึ่งเป็นการปักลูกปัดแบบใส่สี ทำให้ลวดลายมีมิติและสีสันที่โดดเด่นสวยงาม มีลายเส้นที่อ่อนช้อย แต่ลวดลายคมชัด

การสร้างสรรค์ผลงาน “ปักสะดึงทรงไหม” นายธนกรจะเลือกใช้วัสดุคุณภาพดี โดยพยายามใช้วัสดุที่มีอยู่ในปัจจุบันมาทดแทนวัสดุของเดิม เช่น ลูกปัด พลอย มุก คริสตัล ที่นำมาปักให้ดูโดดเด่น ระเบียบเรียบร้อย และผลงานทุกชิ้นของนายธนกรสามารถชักทำความสะอาดได้ โดยที่สีของดิ้นจะยังคงความเงางามไม่หลุดลอก

ทักษะและเทคนิคที่สำคัญในการปัก “ตาลปัตร” คือการผสมผสานเทคนิคการปักแบบต่างๆ เข้าด้วยกันอย่างลงตัวด้วยเทคนิคหักดินซ่อมดินโปรง หักดินซ่อมดินมันหรือดินด้น การกรังไหม การหักทองแสง และการหักทองขวาง รวมถึงการใช้ลูกบิดมาเพิ่มสีสันให้สวยงามไล่โทนสีอ่อนเข้ม ทำให้ผลงานดูมีมิติ ข้อดีของการปักตาลปัตร คือ ผู้ปักสามารถรังสรรค์สีสันและลวดลายได้ โดยไม่ถูกเกณฑ์ตายตัว ขอเพียงต้องอยู่ภายใต้กรอบอันสมควรเท่านั้น

นายธนกรยังคงทำงานแขนงนี้ด้วยตนเองทุกขั้นตอน โดยยังคงอนุรักษ์รูปแบบและเทคนิคการปักแบบโบราณไว้ควบคู่ไปกับการคิดค้นและพัฒนารูปแบบเพื่อให้เกิดผลงานใหม่ๆ อยู่เสมอ

พัตถยศประจำตำแหน่ง พระครวินัยธร-พระครูธรรมธร

ความโดดเด่นของผลงานการปัก “ตาลปัตร” และ “พัดยศ” ของนายธนกรอยู่ที่ลวดลายความละเอียดที่มีมากกว้างงานปักทั่วไป เนื่องจากเป็นงานที่สร้างสรรค์ด้วยมือทั้งหมด ประกอบกับความต้องการในการถ่ายทอดลวดลายเรื่องราวของตาลปัตรและพัดยศ ลงบนหน้าพัดที่มีพื้นที่อยู่อย่างจำกัด จึงเป็นงานที่ต้องใช้ความคิดและระยะเวลานานในการสร้างสรรค์ผลงานจนแล้วเสร็จ ผลงานการปักตาลปัตรและพัดยศฝีมือนายธนกรจึงมีลวดลายการปักที่ละเอียด ประณีตและสวยงามมากกว่างานตาลปัตรทั่วไป

พัตยศประจำตำแหน่ง พระราชาคณะชั้นธรรม

ในปัจจุบันลวดลายที่นายธนกรสร้างสรรค์ลงบนหน้าพัดตาลปัตรแต่ละเล่ม ได้รับแรงบันดาลใจมาจากลวดลายงานลงรักประดับมุก นำมาประยุกต์ด้วยการใช้ลูกบิดปักประดับ เพื่อเพิ่มสีสันให้มีมิติดูน่าสนใจ ส่วนลวดลายของพัดยศจะไม่เปลี่ยนแปลง หรือพัฒนาไปจากเดิมมากนัก เนื่องจากลวดลายบนหน้าพัดใช้บ่งบอกลำดับสมณศักดิ์ของพระสงฆ์ เหตุนี้ลวดลายจึงต้องยึดถือและอนุรักษ์ตามแบบฉบับที่มีมาแต่โบราณ

ผลงานที่สร้างชื่อเสียงให้นายธนกร คือ การทำพัดรอง ร ฎ ก งานอายุวัฒนมงคล 93 ปี สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า วัดปากน้ำภาษีเจริญ ซึ่งนับเป็นผลงานที่ยากที่สุด เนื่องจากต้องออกแบบลวดลายให้สื่อความหมายถึงสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าให้ได้มากที่สุด รวมทั้งต้องหาวัสดุการปักที่มีคุณภาพสูงเพื่อให้ได้ผลงานพัดรองที่ออกมาสมคุณค่าและสมณศักดิ์

นอกจากนี้ผลงานที่โดดเด่นอันเป็นฝีมือของนายธนกร เช่น ผลงานเป็นพัดทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ 9 แฉก ใจกลางประดับด้วยเลข 5 ภายใต้พระจุลมงกุฏ ซึ่งเป็นการรังสรรค์ผลงานตามหลักโบราณถวายสมเด็จพระราชาคณะ ประจำวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม และผลงานพัดถวายพระราชคณะชั้นสามัญ 6 แฉก เป็นต้น

พัดรองพระพุทธปุษยคีรีศรีสุวรรณภูมิ

การถ่ายทอดความรู้และการพัฒนาผลงาน

นายธนกรยังคงทำหน้าที่เป็นผู้สืบสานงาน “ปักสะตังกริ่งใหม่” อนุรักษ์งานโบราณไว้ทั้งหมด ตั้งแต่ลวดลาย กรรมวิธีและวัสดุที่ใช้ก็ยังคงเอกลักษณ์ของงานโบราณอันสวยงามไว้ แม้การสร้างสร้อยอย่างตาลปัตร หรือพัดยศจะต่อยอดไปเป็นผลงานอื่นๆ ไม่ได้ แต่สามารถปรับประยุกต์ลวดลายเชิงสร้างสรรค์ให้ลวดลายสวยงามกว่าที่มีอยู่ในปัจจุบันภายใต้กรอบสายที่ถูกต้อง และด้วยปัจจุบันผู้ที่มีความรู้และช่างฝีมือในด้านงานตาลปัตรพัดยศมีค่อนข้างน้อย นายธนกรจึงต้องการสืบสานด้วยการสร้างงาน “ตาลปัตรพัดยศ” เพื่อพระพุทธศาสนาต่อไป นอกจากนี้ยังมีแนวคิดการต่อยอดผลงานเรื่อง การเขียนลาย โดยต้องการนำลวดลายเขียนมาใช้ร่วมกับงานปักเป็นการผสมผสานลวดลายสองเทคนิคเข้าด้วยกัน เช่น ปักครึ่งหนึ่ง เขียนลายครึ่งหนึ่ง เป็นต้น

นายธนกรยังได้เผยแพร่ความรู้ และผลงานให้กับผู้ที่สนใจผ่านช่องทางโซเชียลมีเดียในชื่อ ธ.ปักทอง โดยให้เข้ามาศึกษาและแลกเปลี่ยนความรู้ได้อย่างอิสระ

